

VÖRÖSISZAP

MAGYARORSZÁG 2010

BM ORSZÁGOS KATASZTRÓFAVÉDELMI
FŐIGAZGATÓSÁG

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezető

2

A vörösiszap-katasztrófa történései

6

Beavatkozások, mentések, mentesítési munkálatok

10

Környezeti károsodás

Mentés, mentesítés

Média

Nemzetközi segítségnyújtás

Segélykoordináció

MAL állami felügyelete

26

Újjáépítés

30

BEVEZETŐ

Magyarország eddigi legnagyobb ökológiai következményekkel járó ipari katasztrófája 2010. október 4-én 12.30-kor történt, amikor egy magántulajdonban lévő vállalat, a Magyar Alumínium Zrt. területén az iszaptároló X. kazetta nyugati gátja átszakadt. Ennek következtében körülbelül egymillió köbméter vörösiszap és lúgos víz elegye a Torna-patakon keresztül elöntötte Kolontár, Devecser és Somlóvásárhely települések mélyebben fekvő részeit. Az iszapárban 10 ember életét veszítette, 286 egészségügyi ellátásra szorult. A katasztrófa Devecserben, Kolontáron és Somlóvásárhelyen összesen 358 lakóingatlant, és több mint ezer hektár mezőgazdasági területet érintett.

Október 5-én, a gátszakadás másnapjának reggelén még méteres magasságban állt a vörösiszap Devecseren. Több tucatnyi jármű érkezett a városba, a forgalmat védőmaszkos rendőrök irányították, a kiürített házakat rendőrök őrizték. Elmaradt a tanítás, a helyi iskolából ideiglenes szállást alakítottak ki, a családsegítő szolgálatnál és a művelődési házban is kimenekítettek voltak. Fedél nélkül még átmenetileg sem maradt senki. Az emberek úgy érezték, itt a világ vége, hiszen elvesztették hozzátartozóikat, szeretteiket, házukat, emléktárgyaikat, melyek a múltat idézték számukra, és közben nem látták a jövőjüket.

A kár nagyságát látva a kormány veszélyhelyzetet hirdetett Veszprém, Győr-Moson-Sopron és Vas megye területeire. A belügyminiszter összehívta a Kormányzati Koordinációs Bizottságot. A katasztrófavédelem szervezésében összeült a Kormányzati Koordinációs Bizottság Tudományos Tanácsa is. A Magyar Tudományos Akadémia szakértői csoportja a helyszínen vizsgálódott. A helyzetet a katasztrófa másnapjának délutánjára sikerült normalizálni, ezt követően a nagyon erősen maró, lúgos kémhatású iszapot kellett hatástalanítani.

A vízminőségi kárelhárítási munkák alapvető stratégiai célja az volt, hogy a szennyezés ne érje el a Dunát, hiszen a vízbázis veszélyeztetése hosszú távú károkat okozott volna.

Bár a katasztrófa kezelésére nem volt kidolgozott protokoll – ma viszont már van – a kormányzat azonnal és határozottan cselekedett a kialakult helyzetben, mozgósítva a katasztrófavédelem, a tűzoltóság, a rendőrség, a honvédség és a mentőszolgálat állományát a bajba jutott lakosság mentése érdekében.

A katasztrófa után egy héttel Európában és a világon is precedens értékű döntés született. A magánkézben lévő MAL Zrt. állami felügyelet alá vonásával a kormány célja a további humán kockázatok kizárása, a munkahelyek megőrzése, a termelés felügyelet melletti biztonságos újraindítása, a biztonságosabb száraz technológiára való átállás, a további egyéb veszélyforrások elhárítása és a keletkezett károk felszámolásának megkezdése volt, a cég vagyónvesztésének megakadályozása mellett.

A kihirdetett veszélyhelyzet megszűnését követően az állami felügyelet június végére elérte deklarált célját, amelyet oly módon és minőségben teljesített, hogy más országok is érdeklődnek az általunk kidolgozott és alkalmazott módszerek iránt. A helyzet stabilizálásának időszakában a nemzetközi média azonnal a helyszínre érkezett, éppen akkor, amikor az emberek ellátását és a mentesítés feladatait kellett megoldani. Mindez a kormány részéről komoly erőfeszítést igényelt, amelyhez szükség volt a magyar tudós társadalom figyelemre méltó operativitással rendelkező szaktudására, a karitatív szervezetek együttműködésére, a magyar társadalom széleskörű összefogására.

A prevenció nem volt megfelelő, a megelőzés teljes hiányáról lehet beszélni. Természetesen a megelőzés pénzbe kerül, és még sajtónyilvánosságot sem kap, mégis át kell értékelni annak szerepét. Erősíteniünk kell a jövőbeni hatósági, ellenőrzési tevékenységet. Fokozni kell a gazdálkodó szervezetek, különösen a veszélyesanyag-felhasználás, gyártás, szállítás biztonságának felügyeletét, hatékonyságát, illetve megbízhatóbbá kell tenni az ilyen cégekkel kialakított munkakapcsolatot és az információcserét. Ha ezek a rendszerek hibátlanul működnek, valószínűleg nem követelt volna annyi áldozatot és sérülést a zagyatározó gátjának átszakadása.

A rendkívüli katasztrófát követő helyreállítás-újraépítés, valamint a lakosság kárnyhítése a kormányhatározatban kitűzött határidőre, kilenc hónappal az esemény után megtörtént. Valamennyi károsultnak fedél van a feje fölött, sikerült ezer hektár elöntött területről összeszedni és az ajkai tározókba visszaszállítani a szennyezett földet, továbbá közmegelegedésre működik a Devecserben létrehozott egészségügyi központ. A magyar állam részéről vállalt kötelezettségek, az érintett szervezetek és az önkéntesek munkája nemzetközi viszonylatban is példaértékű, hiszen a kormány az új otthonok biztosítása mellett a családok ingóságainak pótlását is – a károkozó felelősségét nem érintve – önként vállalta.

A kiadvány, amelyet kezében tart, összefoglalója annak a heroikus munkának, amelyet sok ezer magyar ember végzett az elmúlt 12 hónapban, és egyben arra figyelmeztet bennünket, hogy legjobb tudásunk szerint megelőzzük az ilyen és ehhez hasonló katasztrófákat, hogy soha többé ne kelljen országunk összefogását ilyen helyzetben bizonyítanunk.

Dr. Bakondi György
tűzoltó altábornagy
főigazgató

1

A VÖRÖSISZAP-KATASZTRÓFA TÖRTÉNESEI

KATASZTRÓFA

2010. október 4-én koradélután átszakadt a Magyar Alumínium Termelő és Kereskedelmi Zrt. ajkai timföldgyárához tartozó iszaptároló X. kazettájának nyugati gátja. A tizenhat méter magas tározó falában 50-60 méteres rés keletkezett, melynek következtében több mint egymillió köbméter vörösiszap és erősen lúgos víz elegye – a Torna patakon keresztül – elöntötte egymás után hat, Ajkától nyugatra fekvő település – Kolontár, Devecser, Somlóvásárhely, Túskevár, Apácatorna, Kamond és Kisberzsény mélyebben fekvő belterületi részeit. Az erősen lúgos, maró hatású ipari hulladék nagy területet árasztott el, felbecsülhetetlen humán, gazdasági és ökológiai károkat okozva a térségben.

A tározót speciálisan építették meg, a gátja nem földből, hanem szürkeiszapból készült, ami megkötés után erősen tartja a benne lévő vörösiszapot. Az esemény előtti hónapok esőzései miatt meggyengült tározó falát a csapadék alámosta, ahol a katasztrófa-elhárítási terveiben szereplő 200-300 ezer köbméternyi iszap többszörösét tárolták.

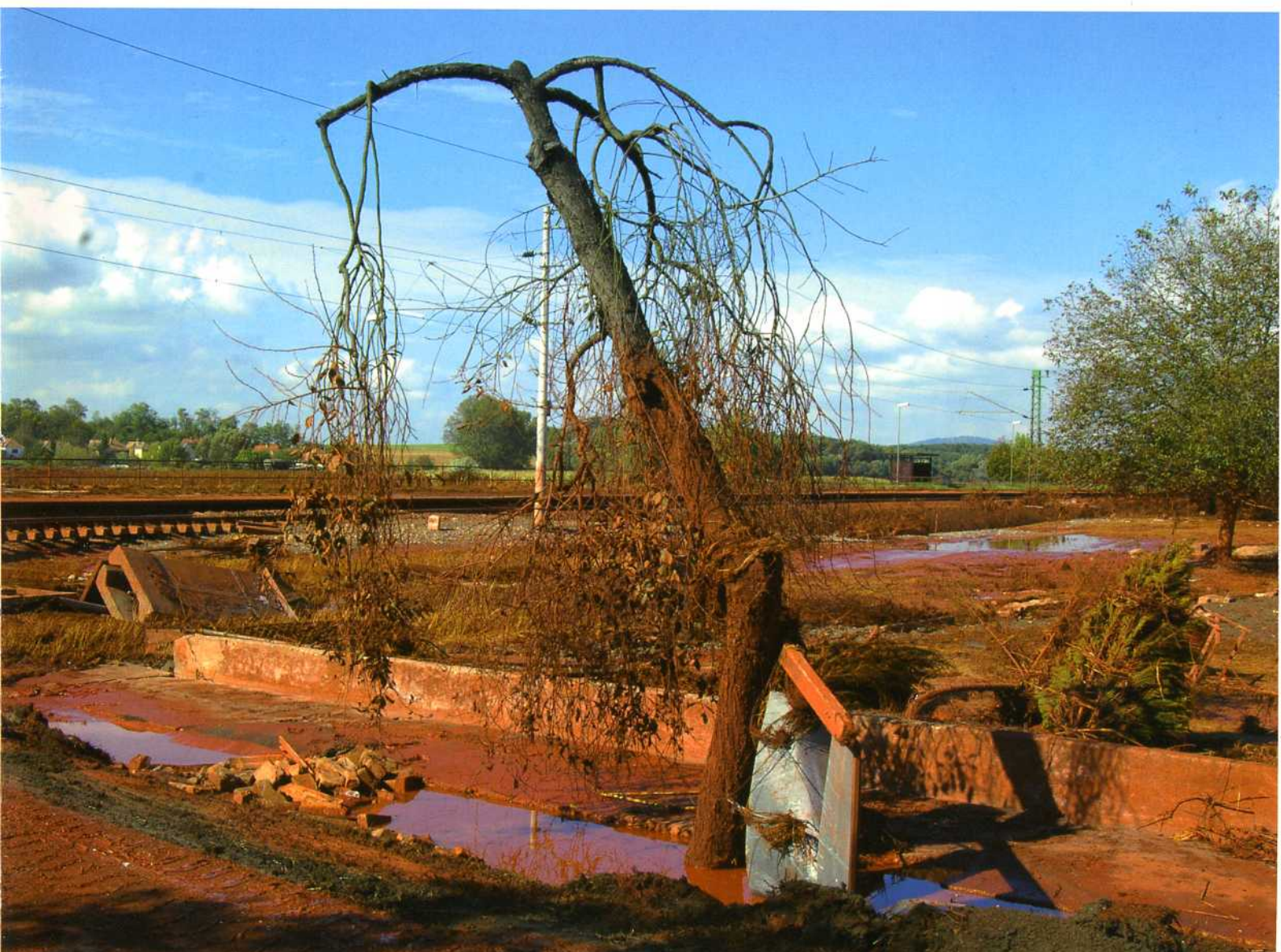
A katasztrófában 10 ember életét veszítette, több százan pedig az otthonukat, vagyonukat, megélhetésüket veszítették el. Az életveszélyessé vált, illetve vörösiszappal szennyeződött lakásokból 390 embert azonnal ki kellett menekíteni (Kolontárról, Devecserről, Somlóvásárhelyről), és további 110 személy kitelepítéséről kellett haladéktalanul gondoskodni. 286 fő szorult egészségügyi ellátásra, közülük 120-an kórházba kerültek. Az utolsó sérült 2010. december 2-án hagyhatta el az egészségügyi intézményt.

Az azonnal bevethető katasztrófavédelmi és tűzoltói erőkön kívül a rendőrség, a honvédség, a mentőszolgálat állománya és önkéntesek mentették a bajba jutott lakosságot, illetve végezték a mentesítést. A beavatkozás során több tűzoltó, katona és rendőr szenvedett első- és másodfokú égési sérüléseket, illetve légúti károsodást az erősen maró, lúgos folyadék miatt.

Az iszapáradat Kolontáron három utcában 45 lakóházat és két önkormányzati épületet, Devecserben 19 utcában 291 lakóingatlant, Somlóvásárhelyen pedig 22 lakóházat érintett. A helikopteres felderítés felmérése szerint Kolontáron 3 hektár, míg Devecserben 7 hektár állt iszap alatt.

A térséget súlyító helyzetre való tekintettel a Magyar Köztársaság Kormánya Veszprém, Győr-Moson-Sopron és Vas megye közigazgatási területére az Alkotmány és a polgári védelemről szóló 1996. évi XXXVII. törvény alapján 2010. október 6-án 15.00 órai hatállyal veszélyhelyzetet hirdetett ki. A következményeket és a szennyezett területek nagyságát tekintve, ez volt Magyarország eddigi legnagyobb környezetkárosítással járó ipari katasztrófája, amely Európa történetében is példa nélküli.

2

BEAVATKOZÁSOK, MENTÉSEK, MENTESÍTÉSI MUNKÁLATOK

KÖVETKEZMÉNYEK, KÁRENYHÍTÉS

Környezeti károsodás

A BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (Főigazgatóság) a vörös-iszap-katasztrófa másnapján kérte a Magyar Tudományos Akadémia segítségét az iszappal elárasztott Devecser-környéki gátszakadás területére. A terepgyakorlattal rendelkező, vegyészekből, ökológusokból, biológusokból és környezetvédelmi szakemberekből álló 9 fős szakértői csoport a helyszínen vizsgálta a baleset következményeit. A Kormányzati Koordinációs Bizottság akadémiai tagokból álló Tudományos Tanácsának szakértői gyorsjelentést készítettek a felmért helyzetről, valamint javaslatokat állítottak össze a legszükségesebb teendőkről. Ezzel elejét lehetett venni a segítő szándékú, ám szervezetlen kutatásoknak. A csoport elsődleges mérési eredményei máig érvényesek.

A szakértők a vörös-iszap okozta környezeti károk felméréséhez további mintákat vettek, amelyek vizsgálatával megalapozottan lehetett mérlegelni a szennyezés megszüntetésének módját. A csoport munkájához számos további szakértő csatlakozott, köztük a Pannon Egyetem és a Károly Róbert Főiskola munkatársai.

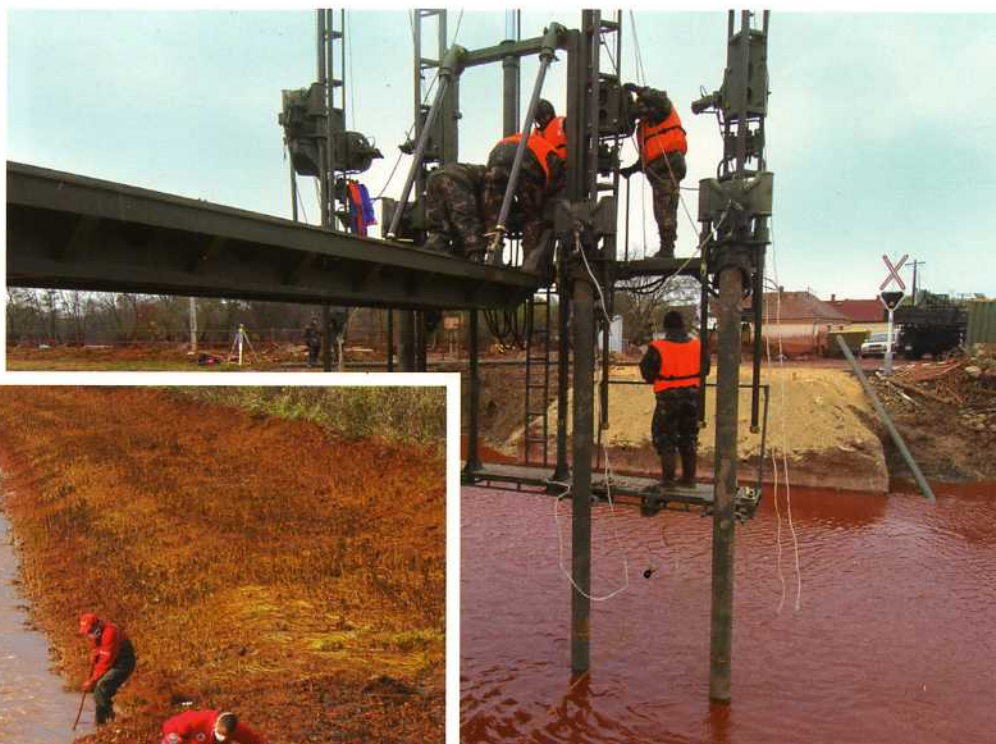
A tudomány képviselői új és kegyetlen helyzettel szembesültek. A kárhelyszínen végzett heroikus munkájuknak köszönhetően a lehető leggyorsabban, a lehető legtöbb információ birtokába kerültek, amelyet a védekező erők hatékonyan felhasználtak az elhárításban.

Nagyon gyors lépésekre volt szükség azért, hogy a felszíni vizeken keresztül a szennyeződés ne érhesse el a Dunát, ami 20-25 évre okozott volna problémát, és nemzetközi kihatásokkal is járt volna.

Legalább ennyire fontos volt megtudni azt is, fenyegeti-e veszély a felszín alatti vizeket, hiszen a vörösiszappal elöntött terület alatt húzódik a bakonyi karszt, amely nemcsak magyar, hanem európai vonatkozásban is igen jelentős ivóvízbázis. **Fontos feladat volt az iszap lokalizálása, körülhatárolása, vagyis meg kellett akadályozni további területek szennyeződését.**

Arra a problémára is megoldást kellett találni, amelyet az első napokban a „katasztrófaturizmus” beindulása jelentett. A környező és távolabbi egyetemekről sorra érkeztek a segítő szándékú kutatók, ám fogadásukra akkor még nem volt lehetőség. Az akadémia helyszínre küldött kutatói által vett minták elemzése már négy nappal a katasztrófa bekövetkezése után elkészült és a Kormányzati Koordinációs Bizottság Tudományos Tanácsa megkapta a kutatások koordinálására szóló utasítást a Főigazgatóságtól.

A kutatások eljárásrendjének kialakítása azért volt fontos, mert a méréseket utóbb ellenőrizni, minden egyes pillanatot dokumentálni kellett, hiszen a későbbi kontrollmintákat 20 centiméteres pontossággal az első mintavétel helyén vették. Számos ponton kellett vizsgálandni, hiszen a terület nem homogén módon szennyeződött, hanem hullámokban, nagy sebességgel érkezett az ár, és a legapróbb domborzati különbség is befolyásolhatta a vörösiszap lerakódását.

A három-négy centiméteres iszapréteg még semlegesítő anyag kiszórásával kezelhetővé vált, talajcsere csak ott lett szükséges, ahol ennél nagyobb mennyiség rakódott le. Előfordultak persze menthetetlenül sérült helyek, mint például a halastó, melyet szinte újra kellett építeni. De arra a tudósok mindenkit figyelmeztettek, hogy a különböző területeket milyen módszerrel célszerű mentesíteni. A mentesítést azért kellett pontosan megtervezni, hogy feleslegesen a még sértetlen termőréteget ne károsítsuk. Ezen a területen egyébként a természeti károk elhárítása mellett a termelés újraindításának pszichológiáját is vizsgálni kellett.

A természet azonban meglepő, hihetetlen öngyógyításra képes, attól a pillanattól, hogy teljesen megakadályozzák a vörösiszap-szivárgást és a Torna-patakba többé nem kerül szennyező anyag a depókból, a Marcal kb. hat hónap alatt regenerálódik. A patakban nem a halak jelennek majd meg először, hanem a táplálékul szolgáló mikroflóra és fauna, majd utána jön sorban minden más életforma.

Mérések és kutatások

Ajkán a timföldgyárban a bauxitot ún. Bayer technológia szerint dolgozzák fel: a bauxit alumínium-tartalmát nátrium-hidroxiddal, erősen lúgos körülmények között választják el a többi alkotórésztől. A keletkező főtermék a timföld, ebből elektrolyzissal fémalumíniumot gyártanak. A timföldgyártás mellékterméke a magas vas-tartalmú, jellegzetes színű vörösiszap, ami folyadékot és szárazanyagot egyaránt tartalmaz. A Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar Állami Földtani Intézet és egy független szervezet munkatársai október 13-ig összesen 16 darab, Kolontár és Devecser térségében összegyűjtött vörösiszap-minta elemzését végezték el. **A különböző helyekről vett minta elemzése alapján a tározóból kifolyt anyag pH-ja 11-14 között váltakozott, így e mérések alapján egyértelműen megállapítást nyert, hogy a vörösiszap a környezetre veszélyes anyagnak tekintendő.**

A MTA Kémiai Kutatóközpont Anyag- és Környezet-tudományi Intézete mérési adatai szerint a vörösiszap-minták a szennyvíziszapokra megengedett határértékeknél kisebb, esetenként jóval kisebb koncentrációban tartalmaztak kadmiumot, krómot, higanyt, nikkelt, ólmot és cinket. Az arzéntartalom a Kolontár külterületén vett mintában ugyancsak kisebb a szennyvíziszap határértékénél. A vörösiszap fémtartalma akkor jelent valós környezeti veszélyt, ha a fémek kioldódnak a vörösiszapból, és ezáltal lehetővé válik, hogy az élő szervezetek könnyebben fel tudják azokat venni. A mérési adatok alapján a vizsgált fémek nem oldódtak ki a vörösiszapból az adott feltételek mellett.

Talajtani hatások

Az MTA Talajtani Kutatóintézetének szakemberei október 8-án nemzetközi mintavételi protokoll alapján a talaj egy méter mélységű szelvényét mintavételezték Kolontáron és Devecserben annak megállapítására, hogy a felszínt addigra már negyedik napja borító vörösiszapból szivárgott-e a mélyebb rétegekbe szennyező anyag. A kutatók először géppel fúrtak le egy méter mélyre, majd a fúrásakor keletkező „lyukat” tovább mélyítették és öt, illetve tíz centiméterenként valamennyi rétegből mintákat vettek.

A talajminták laboratóriumi elemzéséből származó eredmények azt mutatták, hogy a vörösiszapban található legveszélyesebb és legkönnyebben elmozduló nehézfémek sem jutottak 10 cm-nél mélyebbre a talajba, és ott sem haladták meg a szennyezettségi határértéket. Ennek alapján megalapozott volt arra következtetni, hogy a mélyebb talajrétegek és az első vízáadó réteg közvetlenül nem veszélyeztetett.

Légi felmérés

A helyszíni mintavétellel és mérésekkel párhuzamosan megkezdődött a legkorszerűbb módszerekkel történő légi felmérés is. Első szakaszában készített hőkamerás felvételek segítségével vizsgálták a gát szerkezeti átázásait, buzárait, csurgásait. A gát lábadatainak környezetében a talaj fokozott nedvességére utaló hideg foltokat azonosítottak, melyből nedvesebb, azaz puhább talajviszonyokra lehetett következtetni. A Károly Róbert Főiskola munkatársai folytatták azoknak a helyeknek az ellenőrzését, ahol a tározó fala a leggyorsabban süllyedt.

Vízkeimiai és levegőszennyezettség hatások

Az OMIT Vízügyi és Környezetvédelmi Központi Igazgatóság és az ÁNTSZ szakemberei végezték a vörösiszap-szennyezés által érintett területek vízminőség ellenőrzését. Megállapításaik, ellenőrzésük alapján **az ivóvíz nem szennyeződött, mindvégig fogyasztható maradt.**

Ami a Torna-patak vizét illeti, annak pH értékét automata mérőkonténer mérte óránként.

A helyi lakosok egészségügyi állapotát egy, e célra létrehozott szervezet, a Kormányzati Egészségügyi Szűrőközpont vizsgálta. Az elvégzett vizsgálatok eredménye minden esetben negatív volt. A Veszprém Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási Szerve rendszeresen készített lakossági tájékoztatót, amelynek közzétételét a helyben szokásos módon (orvosi rendelők, iskolák, polgármesteri hivatal, képviselői bizottság) biztosították. A Devecserben működő Újjáépítési Kormányzati Koordinációs Központon keresztül a karitatív szervezetek porálarcolót, valamint tüdőszűrési lehetőséget is biztosítottak a területen élők számára.

A Pannon Egyetem munkatársai által vett minták vizsgálatai alapján a lúgos kémhatású oldatban nem lehetett nehézfémek vízzel történő mozgására (kioldódására) következtetni. A szakértők modellezték a talajfelszínre kiömlött vörösiszap fokozatos kiszáradásának, azaz kiporzásának következményeit is. A modellkísérletekből kiderült, hogy a belélegezhető szállópor a vörösiszap teljes tömegének mintegy ezredrészét teszi ki, ami magas arány más ömlesztett szilárd anyagok és természetes talajok porként belélegezhető hányadához képest.

A vörösiszap mozgatásakor vöröses színű, füstszerű anyag szabadult fel, ami nagy mennyiségű és szabad szemmel is látható finom por jelenlétét mutatta. A szállópor durva és finom részecskékből állt. A durva szemcsék a légzőrendszerben ülepedhetnek le. A belélegzett porból kialakuló lúgoldalattal komoly veszélyt jelent, különösen nagyobb mennyiségű vörösiszappal belélegzésekor. A tüdő léghólyagocskáiba bejutó finom részecskék lúgosító, s emiatt egészségkárosító hatása ennél is jelentősebb lehet. **Ezért a Kolontár lezárt területére belépőknek védőmaszkot, védőszemüveget és védőruházatot kellett viselniük.**

MENTÉS, MENTESÍTÉS

Az állam azonnal és határozottan cselekedett a kialakult helyzetben. Az első számú – és egyben a legfontosabb feladat – a lakosság biztonságba helyezése, az emberélet védelme, a humán kockázatok feltárása volt. Azt követte a belterületi kármentesítés megkezdése. A kormány a 2010. október 6-án kihirdetett veszélyhelyzetet az országgyűlés felhatalmazásával 2011. június 30-ig meghosszabbította.

Az iszapkatasztrófa helyszínén, már a riasztástól számított 8. percben kiérkeztek a működési terület szerint illetékes ajkai tűzoltók, majd a helyzet súlyosbodására, kiterjedtségére való tekintettel a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság főigazgatója az ország más területéről is a helyszínre vezényelte a tűzoltó, a katasztrófa-, és a polgári védelmi erőket. A kárhelyszínen a fő feladat a mentés, illetve annak koordinálása, a lakosságvédelem szervezése, a beavatkozó állomány munkájának irányítása, a munkagépek, járművek elosztása, a védőeszközök biztosítása, a logisztika szervezése volt. Rendszeressé vált az információ gyűjtése, továbbá a védekezéshez szükséges erők, eszközök rendeltetés és számszeri pontosítása, helyszínre vezénylése, az eseményekről, a végrehajtott feladatokról történő jelentések elkészítése.

Az érintett területet a rendőrség szükség szerint lezárta, a forgalmat ellenőrző-átteresztő pontokon keresztül szabályozták, a településekre csak a helyi lakosokat és a beavatkozó erőket engedték be. A károsodott ingatlanokból a lakosság jelentős számban rokonokhoz ment, de az önkormányzatok és a karitatív szervezetek albérltet és elhelyezést biztosítottak a károsultaknak, így átmenetileg sem maradt senki fedél nélkül. A sérültek ellátását a mentőszolgálat, illetve az egészségügyi intézmények ellátó pontokon, rendelőintézetekben, közeli kórházakban biztosították.

Az újabb gátszakadás veszélye miatt 2010. október 9-én el kellett rendelni Kolontár település lakosságának kitelepítését. Devecser felkészült a kitelepítésre, de újabb elöntés nem következett be, ezért az előbbi elrendelt lakosságvédelmi intézkedéseket visszavonták.

Összesen 5 kitelepítési körzetet jelöltek ki, amely 213 db lakóházat érintett és körzetenként 1-2 utcát (25-65 db lakóház) foglalt magába. Az operatív törzs elkészítette a lakossági tájékoztatókat, amelyekben felhívták a figyelmet a magatartási szabályokra, a veszélyhelyzeti csomag tartalmára, a mozgásképtelen személyek bejelentésére, a spontán kitelepülés szabályaira, a kitelepítési útvonalra, valamint a befogadó helyekre.

Kolontár településen október 9-én 06.20 órakor rendelték el a kitelepítést, amely 09.25-re maradéktalanul teljesült, köszönhetően a hivatásos állomány szakszerű, fegyelmezett és nyugodt fellépésének, valamint a lakosság együttműködésének.

A mentési és mentesítési munkákban a kezdetektől fogva számos együttműködő vett részt. Kolontár és Devecser térségében pl. 2010. október 6-án 84 tűzoltó 12 gépjárművel, 4 Veszélyhelyzeti Felderítő Csoport (a továbbiakban: VFCS) 12 fővel,

103 rendőr 22 gépjárművel, 174 katona 39 gépjárművel, a katasztrófavédelem és a polgári védelem állományából 29 fő 20 gépjárművel, 149 fő polgári erő 43 munkagéppel, az ÁNTSZ 5 fővel 2 gépjárművel és a MAL Zrt. 50 dolgozója vett részt a katasztrófa következményeinek felszámolásában, azaz mindösszesen 606 fő, 142 technikai eszközzel. Mintegy két hét múlva 2010. október 20-án már 1125 fő, 292 gépjármű és munkagép vett részt a munkálatokban. Novemberben összesen 8535 fő és 4881 technikai eszköz dolgozott a kárhelyszíneken, ami napi szintű bontásban 400-500 fő munkáját jelentette, átlagosan mintegy 70 technikai eszközzel, valamint számtalan önkéntes segítővel.

Az ipari katasztrófa következményei felszámolásának irányítására a kormány késedelem nélkül helyszíni operatív törzset hozott létre a katasztrófavédelem állományából. Az operatív törzs feladata volt a kármentés koordinálása, a társszervek munkájának, tevékenységének összehangolása, a helyszínre vezényelt polgári védelmi-, tűzoltó-, rendőr, honvéd erők és önkéntesek irányítása, ellenőrzése, védőeszközzel és felszereléssel történő ellátása. Továbbá megoldandó volt pihentetésük, étkeztetésük, valamint a felajánlott adományok, a munkaerő regisztrálása és fogadása. Ez naponta több száz ember és technikai eszköz koordinálását jelentette.

Megkezdődött a sérült ingatlanok számbavétele, az igazságügyi építészeti szakértői kárértékek megállapítása, illetőleg a BM Településrendezési és Építésügyi Helyettes Államtitkárság által megbízott szakértőkkel az ingatlanok vizsgálata, bontandó és helyreállítandó kategória szerinti besorolása. Ezen időszakban

kellett intézkedni a kolontári védőgát megépítése céljából az első 12 kolontári sérült lakóépület kényszerbontásáról is.

A helyszíni feladatok kezdetben négy fő területre összpontosítottak:

- Az élet mentése;
- a lakott területek megtisztítása;
- a külterületek mentesítése;
- az élővizek vízminőségi kárelhárítása.

Később pedig a kezdeti védekezést követően napirendre kerültek a helyreállítással, újjáépítéssel kapcsolatos hosszú távú intézkedések is.

Az operatív törzs folyamatos irányítása alá tartozott – többek között – az utak, járdák egyéb közterületek feltakarítása, az előkertek mentesítése, a hátsó kertek, udvarok kitakarítása, a közlekedő gépkocsik mentesítése, az élővizek és ivóvíz bázisok, valamint a szállópor koncentrációjának folyamatos ellenőrzése.

A külterületi mentesítést több munkaterületen végezték (Devecser, Somlóvásárhely, Somlójenő, Tüskevár, Apácatorna, Kisberzseny, Kamond külterületeken), mely **mentesítési munkálatok mintegy 267 hektár szennyezett területet érintettek. Összesen 870 ezer köbméternyi szennyezett anyagot és 146 ezer köbméternyi bontási törmelékot szállítottak be a lerakóhelyekre**, ennek napi adagja – a terep- és időjárási viszonyok függvényében – 3 és 6 ezer köbméterre tehető átlagosan.

A tárolóhelyek kijelölését a MAL Zrt.-nek kellett biztosítani. Az illetékes bányakapitányság engedélyezte a VII. kazetta rekultivált tetején az összegyűjtött vörösiszap, a X. kazetta nyugati oldalánál, a bontási törmelék elhelyezését.

MÉDIA

A vörösiszap-katasztrófa idején a kommunikációt központi döntés alapján a katasztrófavédelem látta el.

A sajtó tájékoztatása szigorú keretek között zajlott, mert jelentősen korlátozták nemcsak a média, hanem egyes időszakokban Kolontár-Devecser vonatkozásában a helybeliek mozgását is. Erre a minősített időszakban kihirdetett veszélyhelyzet miatt volt szükség. A szóvivők segítették a média képviselőinek munkáját. Ellenőrzött keretek között, szervezeten, csoportosan mindenhová elvitték a sajtót, pl. a gátra, a kitelepítés helyére, a védekezési munkák és a mentesítés közvetlen közelébe.

A hazai és nemzetközi szerkesztőségek munkatársait gyakorlatilag minden érdekelte, de érthetően a szomszédos országok tudósítói elsősorban a szennyezés továbbterjedésének veszélye iránt érdeklődtek. Pontos, hiteles információkkal lehetett a találgatásoknak elejét venni, hogy pl. terjed-e széllel, vagy bejut-e a folyókba, stb.

A terjedés kérdése általában nagyon kényes területnek számított, mert a történetek Európában egyedülálló mivolta miatt döntő fontosságú volt Magyarország megítélése szempontjából, hogy milyen információ jut el a határainkon túlra. Bármilyen kommunikációs hiba károkat okozhatott volna a diplomáciában, a gazdaságban egyaránt. Különös fontosságú volt az, hogy érinti-e a szennyezés a Dunát vagy sem. Még a legapróbb, de a valóságtól eltérő tájékoztatás is a hitelesség elvesztésével járhatott volna.

A világ minden tájáról érkező sajtó érdeklődése folyamatosan intenzív volt, amely az esemény napján a zagytározó gátjának átszakadása után azonnal megkezdődött. A kolontári visszatelepítés után, gyakorlatilag a fizikai veszély megszűntével a külföldi szerkesztőségek érdeklődése alábbhagyott. A mentesítés és az újjáépítés folyamata a nemzetközi sajtót már kevésbé foglalkoztatta ilyen mértékben, de az időszakos érdeklődés továbbra is megmaradt.

NEMZETKÖZI SEGÍTSÉGNYÚJTÁS

A vörösiszap-katasztrófa bekövetkezése után nemzetközi részlege útján a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság folyamatosan tájékoztatta az Európai Unió tagállamait, az EU Polgári Védelmi Mechanizmus Monitoring és Információs Központján (EU MIC) keresztül, napi helyzetjelentés formájában.

A Kormányzati Koordinációs Bizottság 2010. október 7-ei döntése alapján a Főigazgatóság az Európai Bizottság szakosított katasztrófavédelmi gyorsriasztási rendszerén, a Monitoring és Információs Központon keresztül a környezeti károk elhárítására, mentésítésére történő konzultációs- tanácsadási céllal releváns nemzetközi tapasztalattal bíró szakértőket kért.

Az EU MIC-en keresztül számos környezeti szakértő – 10 tagállamból 50 fő - küldte be életrajzát. Szakmai háttérük és nemzetközi misszióban végzett tapasztalatuk alapján öt szakértőt választottak ki. Ezt követően az EU MIC a Főigazgatósággal együttműködésben megkezdte az 5-fős EU szakértői csapat magyarországi küldetésének előkészítését és szervezését. A kárhelyszín megtekintésére és az uniós szakértői csapat terepmunkájának előkészítésére az EU MIC október 9-én egy összekötő tisztet küldött Magyarországra.

Megérkezett október 11-én a belga, német, svéd, francia és osztrák nemzetiségű, a gát- és vízgazdálkodás, öko-toxikológia és ipari üzemek mentésítésében jártas tudományos és nemzetközi gyakorlati háttérrel rendelkező szakértői csapat. **Az EU-csapat küldetésének célja a magyar hatóságokkal együttműködve javaslatok kidolgozása, a vörösiszap negatív környezeti hatásainak felméréséhez és a károk felszámolására szolgáló optimális megoldás kidolgozása volt.**

Az EU MIC szakértői csapat október 12-én terepmunkáját adatgyűjtéssel megkezdte. A csapat egy része helikopteres felderítést végzett, a talajtani szakértők pedig helyszíni bejáráson voltak a gáton, ahol igazságügyi szakértőkkel és geológusokkal egyeztettek. A csapat a nap végén az összegyűjtött mérési eredményeket elemezte.

Devecserben október 13-án az EU-s szakértőknek részletesen bemutatták az eddigi eseményeket és műszaki intézkedéseket, valamint a soron következő feladatokat. A nap folyamán az EU-s szakértők építésügyi és üzemi szakemberekkel is konzultáltak, valamint rövid tájékoztatást kaptak a Főigazgatóság munkatársaitól az egyéni védőeszközökkel kapcsolatban, majd a Torna-pataknál tekintettek meg vízmintavételi és elemzési vizsgálatokat.

A már említett csapat október 14-én elkezdte végső jelentésének kidolgozását. A csapattal az ENSZ Környezeti Program svájci környezetvédelmi szakértője még aznap tapasztalatot cserélt. Az uniós és a svájci szakértőkön kívül az ENSZ WHO, Egészségügyi Világszervezet szakértői csoportja is felméréseket végzett Devecser településen a lakosság egészségügyi helyzetének vonatkozásban.

A Magyar Tudományos Akadémián tett látogatást a csapat október 15-én, ahol az MTA kutatóival konzultáltak a katasztrófát követő helyreállítás környezetet érintő lehetséges megoldásairól, úgymint a szennyezett talaj tisztításáról és annak tárolásáról, az érintett folyók mentesítésének fenntartásáról.

A Főigazgatóságon október 15-én az uniós csapatot Dr. Bakondi György tű. altábornagy, főigazgató fogadta. A találkozón az EU-s szakértők beszámoltak a hét során szerzett tapasztalataikról és a környezetet érintő helyreállításra vonatkozó rövid- és hosszú távú javaslataikról. Közzétett jelentésükben összegzett szakmai javaslataik kitértek többek között a vörösiszap légi- és vízi terjedésének megakadályozására/korlátozására, az egészségre gyakorolt kockázatok enyhítésére, további kockázatelemzésre. A csapat tagjai ezt követően hazautaztak.

Az Európai Bizottság Humanitárius Segítségnyújtási és Polgári Védelmi biztosa, Kristalina Georgieva október 18-án hivatalos látogatást tett a katasztrófa helyszínén.

SEGÉLYKOORDINÁCIÓ

A katasztrófa bekövetkezte után azonnal megindult a hazai és a nemzetközi felajánlások áradata, ezért szakemberekből álló külön munkacsoportra volt szükség ahhoz, hogy a felajánlások célba érhessenek. A munkacsoport létrehozta a felajánlások központi nyilvántartó rendszerét, melyben mindösszesen 2101 felajánlást (1757 magyar és 344 nemzetközi) rögzítettek, melyekből a közösen kialakított iránymutatásoknak megfelelő kiértékelés után 398-at (368 hazai és 30 külföldi) tudtunk elfogadni.

Hasznosnak bizonyult segélyezést szervező, abban járatos emberekből álló csapat létrehozása az érintett területen is, amelynek a vezetője, egyben tagja volt az operatív törzsnek. A karitatív szervezetek helyszínen dolgozó munkatársai ugyanis el tudták dönteni, konkrét esetekben hol, mire volt szükség, és az adomány hogyan juthat el a célállomásra.

A karitatív szervezetek tevékenysége

A katasztrófahelyzet bekövetkeztével szinte azonos időben megkezdte tevékenységét több karitatív szervezet, mint: **a Katolikus Karitás, a Baptista Szeretetszolgálat, a Magyar Vöröskereszt, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat, a Református Szeretetszolgálat, és a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet.**

A tevékenységüket az első időszakban önállóan végző civil szervezetek a károsult személyek részére élelmiszer- és tisztálkodási csomagokat állítottak össze, valamint pszichológiai segítséget nyújtottak, míg a védekezésben résztvevőknek védőitalokat és energiapótló élelmiszereket osztottak. A katasztrófa kapcsán karitatív segélyezési tevékenységeiket segítő közel 2400 önkéntes munkáját helyszínen szervezték.

A Főigazgatóság döntésének megfelelően Devecserben létrejött e szervezetek tevékenységének összehangolására, valamint a célzott kárenyhítés elősegítésére a Civil Humanitárius Koordinációs Központ.

Az említett szervezetek károsultak szerint osztották fel egymás között a segélyezési feladatokat, és határoztak, esetről esetre – önálló szabályzataik szerint - a kárenyhítések mikéntjéről. Valamennyi résztvevő civil szervezet elfogadta a kormányzat segélyezéssel kapcsolatos feltételeit, eleget tett a tájékoztatási és adatszolgáltatási elvárásoknak, valamint betartotta az együttműködési kötelezettségeket az illetékes szervekkel.

A felsorolt karitatív szervezetek, együttműködve, közel 350 károsult család részére összesen 9000 db élelmiszer- és 9000 db tisztálkodási csomagot osztottak ki, valamint biztosítottak étkeztetést is napi két alkalommal. Ezen felül karácsonykor és húsvétkor is családonként 10-10.000 Ft értékű élelmiszer csomagot ajándékoztak. Az ideiglenesen nem közösségi szállásokon elhelyezett állampolgárok részére lakhatási támogatást is biztosítottak. E szervezetek nagymértékben hozzájárultak a kórházakban elhelyezett gyógyult betegek hazaszállításához is.

A karitatív szervezetek az iszapkatasztrófával kapcsolatban közel 600.000.000 Ft-ot fordítottak a kárenyhítésre.

3

MAL ÁLLAMI FELÜGYELETE

A szükséges jogi előfeltételek megteremtése után a kormány meghozta a Magyar Alumínium Termelő és Kereskedelmi Zrt. (a továbbiakban: MAL Zrt.) magyar állam felügyelete alá vonása során annak nevében eljáró kormánybiztos kinevezéséről és feladatairól szóló 1213/2010. (X. 12.) kormányhatározatot, amelyben kormánybiztosként Dr. Bakondi György tő. altábornagyot nevezte ki. A kormánybiztos tevékenységét a miniszterelnök irányította, feladata ellátásáért is a miniszterelnöknek volt felelős. A kormánybiztos munkáját két helyettese, felügyelők és szakértők segítették.

A MAL Zrt. nemzetgazdasági szempontból jelentős gazdasági társaság, amelynek állami felügyelet alá vonása közérdekből történt meg. A lépés hazai és nemzetközi előzmény nélkül való volt. A kormány azt a célt tűzte ki, hogy a gyár katasztrófát követő kényszerű leállása után a cég mielőbb megkezdje a termelés biztonságos újraindítását célzó munkát, elhárítson egy esetleges újabb katasztrófát, valamint a szükséges kármentesítés megkezdődjön. Célként fogalmazódott meg továbbá, hogy a MAL Zrt., mint a térség egyik legjelentősebb munkaadója talpon tudjon maradni és biztonságosan, a hatósági előírásoknak eleget téve, vagyonszétválás nélkül tudja folytatni működését.

Az állami felügyelet kezdetekor az alábbi kihívásokkal kellett szembenézni.

- A MAL Zrt. humán erőforrásai, szervezeti rendje több tekintetben sem volt elegendő egy ilyen katasztrófa helyzet kezeléséhez.
- A cég valamennyi dolgozója fokozott fizikai és pszichikai megterhelésnek volt kitéve.
- A katasztrófa miatt drasztikusan és ugrásszerűen megnőtt a szakmai feladatok száma, ehhez a MAL Zrt. nem rendelkezett kellő számú és megfelelően képzett munkatárssal.
- A jogszabályok jelentős része nem a hasonló katasztrófa helyzetben történő alkalmazás szempontjaira figyelemmel született meg.
- Az engedélyezési folyamatokat sokszor hatásköri viták övezték.

Az állami felügyelet ellátása abból a szempontból is speciális volt, hogy a jelenleg ismert minőségirányítási modellek nem voltak alkalmazhatóak a kialakult helyzetre, az állami felügyelet ellátásának módszertanát a munka megkezdését követően kellett kialakítani.

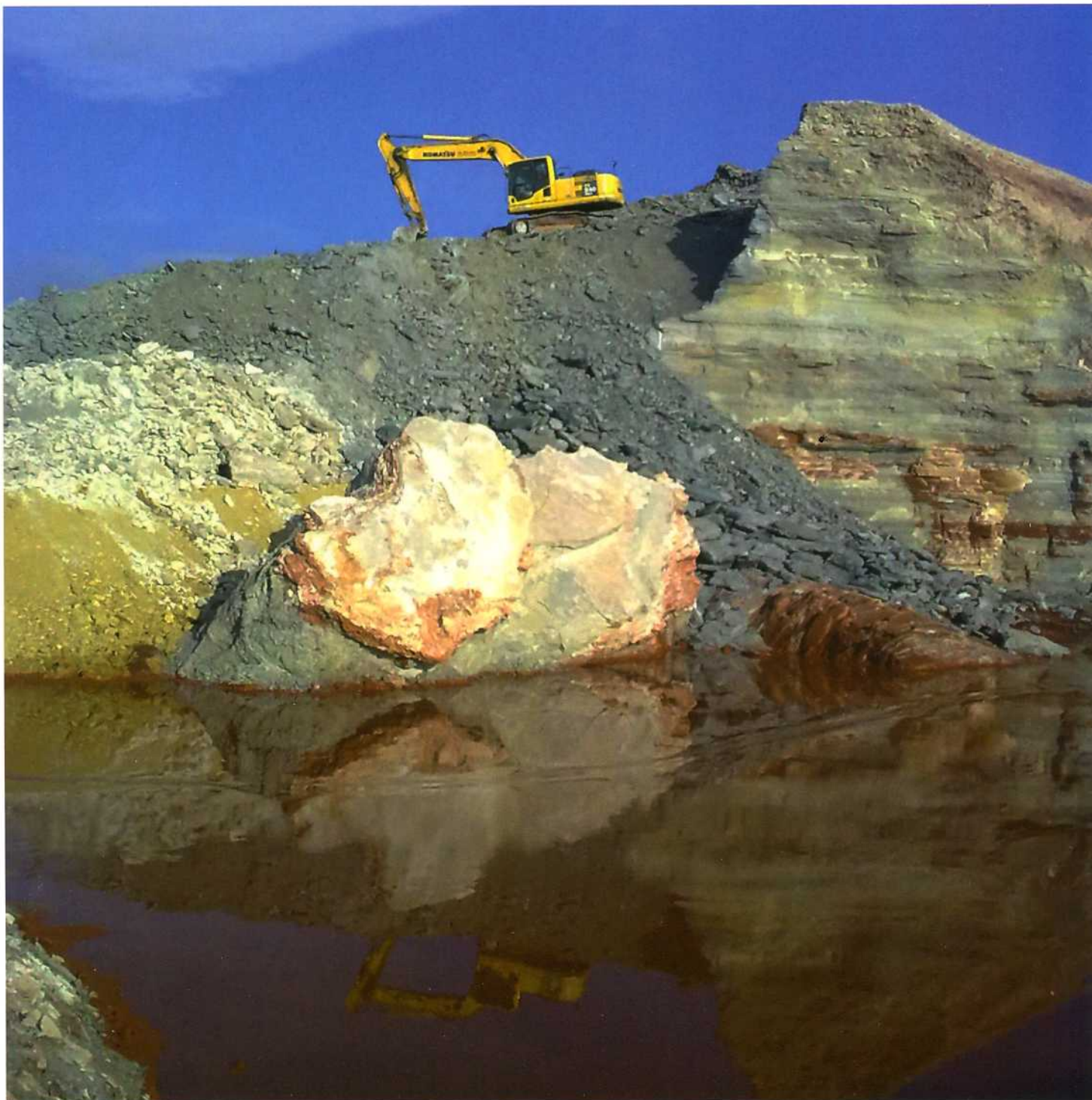
Az állami felügyelet a megfogalmazott célok elérése érdekében az alábbi eszközöket vette igénybe, illetve módszereket dolgozta ki:

- Nyomon követte a hatósági kötelezések végrehajtását, szükség esetén felszólította a kötelezettet a határidők betartására, a megfelelő intézkedések megtételére.
- Figyelemmel kísérte a különböző hatósági eljárásokat (ellenőrzések, engedélyezések), részt vett a hatósági egyeztetéseken, alkalmanként maga is egyeztetést kezdeményezett.
- Szükség esetén a hatósági eljárások megindítását kezdeményezte.
- Felhívta a cég vezetését a felmerülő humán- és egyéb kockázatokra, kérte a tulajdonosok intézkedését.
- Szükség esetén módszertani javaslatokkal segítette a felmerült problémák megoldását.
- Rendszeres bejárásokat, ellenőrzéseket végzett az üzem területén, dokumentálta a megtett intézkedéseket, felhívta a figyelmet a tapasztalt hiányosságokra.
- Elősegítette a társaságon belüli munkafolyamatok optimalizálását, nem hagyva figyelmen kívül a cég anyagi és humán erőforrásait.
- Szakmai tanácsokkal segítette a MAL Zrt. vezetését a döntések meghozatala előtt.
- Ügyeleti rendszert alakított ki annak érdekében, hogy reagálni tudjon a munkaidőn kívül felmerülő problémára, üzemzavarra.
- Kialakította a cég pénzügyi kötelezettségvállalásai felügyeletének, engedélyezésének működési rendjét, az egyes kötelezettségvállalásokat ez alapján ellenőrizte, nyomon követte.

Az állami felügyelet több mint nyolc hónapos fennállása alatt a kormánybiztos együttműködést alakított ki a MAL Zrt. vezetésével, illetve tulajdonosaival. A kormánybiztos hatásköreinek gyakorlása során mindvégig szem előtt tartotta a magántulajdonosok jogait, a társaság üzleti és egyéb érdekeit. Működése során szoros együttműködésre törekedett a hatóságokkal, szakhatóságokkal, önkormányzatokkal, valamint az érintett lakossággal. Az átlátható működés jegyében a kormánybiztos az állami felügyelet tevékenységéről folyamatosan tájékoztatta a nyilvánosságot.

Az előbbieken alapján napjainkra **sikerült megszüntetni az eddig kontroll nélkül lévő humán- és ökológiai kockázatokat**. A cég sikeres technológiaváltást hajtott végre, meg tudta őrizni piaci pozícióit és partnereinek bizalmát. Kijelenthetjük, hogy az állami felügyelet – mint a hazai jogrendben eddig egyedülálló jogintézmény – sikeres volt, elérte céljait.

Az állami felügyelet sikerességéhez azonban nemcsak – az adott gazdasági szereplő profiljának megfelelő – szakmai hozzáértésre, hanem a felügyeletet ellátók

rátermettségére és élettapasztalatára is szükség volt. Kiindulva abból, hogy egy gazdálkodó szervezet állami felügyelet alá vonása maga is krízishelyzet, különös jelentőséggel bír az azt ellátók kiemelkedő szakmai tudása és gyakorlata, rugalmassága, proaktivitása, a felügyeleten belüli gyors kommunikációja. A hazai műszaki tudományos élet és felsőoktatás képviselői és intézményei összefogva segítették a kritikus helyzetekben a döntéshozók munkáját. A MAL Zrt. állami felügyeletét ellátó kormánybiztosság az említett szempontoknak mindenben megfelelt, a felmerült problémákat a kellő időben és megfelelő módszerrel kezelte.

4

ÚJJÁÉPÍTÉS

A feladatok végrehajtását 2010. november 3-ig a Kormányzati Koordinációs Bizottság Operatív Törzse, illetve a Devecseren működő Vezetési Törzs irányította. Ez utóbbi alakult át Újjáépítési Kormányzati Koordinációs Központtá (ÚKKK), és 2011. július elsejéig vezette a mentesítési, helyreállítási, újjáépítési feladatok végrehajtását. A kihirdetett veszélyhelyzet Veszprém megyében 2011. július 1-től megszűnt. Az Újjáépítési Kormányzati Koordinációs Központ július 1-től szűnt meg, helyette az Újjáépítési Katasztrófavédelmi Törzs (továbbiakban: ÚKT) végezte a helyreállítással kapcsolatos további feladatokat. Az ÚKT tagjai, az érintett önkormányzatok, a társszervek, az együttműködők, azaz több mint háromszáz ember, mintegy kétszáz technikai eszközzel végezték folyamatosan munkájukat a térség újjáépítéséért, helyreállításáért.

Az újjáépítés eddig nem látott nemzeti összefogással valósult meg a kormány irányítása és támogatása mellett. Létrejött a Magyar Kármentő Alap, melynek elsődleges feladata hozzájárulni a lakhatás elemi feltételeinek biztosításához. A kormány november 4-én határozatot hozott a veszélyhelyzet során keletkezett károk enyhítéséről, a helyreállítás és újjáépítés finanszírozásáról és a nem lakóépületekben keletkezett további károk enyhítéséről. Az építkezés céljára kijelölt területet beruházási célterületté nyilvánította azzal a szándékkal, hogy **a megsemmisült lakások helyett a tulajdonosok igénye szerint új házak épüljenek.**

Az előtött és bontásra ítélt házak helyett Devecserben és Kolontáron is egy-egy újonnan épített házba költözhetnek azok a károsultak, akik választása a lakóparkra esett. Az építésszek a háztípusok kialakításánál tekintettel voltak a helyi építészeti sajátosságokra. Az új utcáreszek, lakóközösségeinek kialakításánál cél volt az is, hogy a régi kisközösségek az új környezetben is megmaradhassanak. A károsultak új otthonaikhoz azok teljes berendezésével jutottak hozzá.

A kormány a vis maior alap terhére, központi forrásból biztosította az önkormányzatok védekezési, és az önkormányzati tulajdonban kialakult károk helyreállítási többletkiadásait. **Devecser település 1 Mrd 632 millió 298 ezer Ft, Kolontár 47 millió 900 ezer Ft, Somlóvásárhely 270 millió 140 ezer Ft, és Tüskevár 242 ezer Ft vis maior támogatást kapott.**

A kormány a Magyar Kármentő Alapon keresztül hozzájárult az elemi lakhatási feltételek megteremtéséhez, illetve térítést biztosított a mezőgazdasági terményben, haszonállatban, gépkocsiban és ruházatban okozott kárért.

A Magyar Kármentő Alap Kármentő Bizottságának döntései alapján az önkormányzatok részére megítélt támogatások:

Devecser Város Önkormányzat részére megítélt támogatások összesen:	348.557.000,- Ft
Kolontár Község Önkormányzat részére megítélt támogatások összesen:	155.000.000,- Ft
Somlóvásárhely Község Önkormányzat részére megítélt támogatások összesen:	27.150.000,- Ft
Összes megítélt támogatás:	530.707.000,- Ft

A devecseri lakóparkban 87 ház épült, valamint 2 db lakóparkon kívül, ezek műszaki átadása június végén már megkezdődött, a kolontári lakóparkban 21 ház épült, ezek műszaki átadása pedig júniusban már befejeződött. Így a lakók folyamatosan költöztek új otthonaikba. Somlóvásárhelyen és Márkón is épült egy-egy új lakóház.

Az új otthonok építése mellett 127 használt ingatlant vásároltak a károsultaknak összesen 1 Mrd 262 millió 164 ezer Ft értékben, ezen kívül 117 károsult készpénzben kapott kárenyhítést.

Az ingóságokban esett károk enyhítése is megtörtént. Az ún. **zöldkárokat**, azaz haszonállatokat, kerteket, be nem takarított terményeket érintően 186 károsulttal kötötték meg a szerződést **71.620.070 Ft értékben**. A **ruhaneműkben és a megsemmisült élelmiszerekben** esett károk enyhítését célzó szerződések is elkészültek, **összesen 237 károsult 92.822.630 Ft-hoz** jutott. A gépjárműveket érintően 84 szerződés kötött, a **gépjárműkárok** összértéke **46.182.035 Ft**. A bútorok pótlására 170 károsulttal írták alá a szerződést **116.602.150 Ft** értékben.

Július 8-án átadták az devecseri rendőrőrs új épületét is, egyúttal több család beköltözhetett szolgálati lakásába is. Ők azok, akik a szolgálat mellett ezentúl Devecserhez kötik az életüket is.

Az elért eredmények, az érintett hatóságok, önkormányzatok, a karitatív szervezetek és a lakosság együttműködésének köszönhetően a jövőben már nem kell számolni jelentős humán- és ökológiai kockázattal. Így 2011. július 1-jével véget ért Veszprém megyében a veszélyhelyzet időszaka, ezzel együtt megszűnt a MAL Zrt. 2010. október 12-én életbe léptetett állami felügyelete is.

A tervek szerint az iszapömlés egyéves évfordulóján, 2011. október 4-én felavatnak Devecserben egy 8 hektáros emlékparkot, amely a vörösiszap által elöntött, más célra nem hasznosítható területen létesül. A parkban három, egyenként fél-hektáros vízfelületű látványtavat alakítanak ki, amelyeket a Malom-árok forrásai és a Torna-patak táplálnak.

A park reprezentálja a megújulást, az ország összefogása által az újkezdést.

Felelős kiadó: **Dr. Bakondi György**
tű. altábornagy, főigazgató
BM Országos Katasztrófavédelmi
Főigazgatóság
Web: www.katasztrofavedelem.hu

Fotók: **Páros György**
H. Szabó Sándor
Nagy Lajos
Lakatos Attila

Kivitelezés: **A&Z 1.1 Térképműhely**

Az adatok a 2011. júliusi állapotokat tükrözik.

